

PROF. DR. MİNE EROL'UN OSMANLI VE CUMHURİYET TARİHÇİLİĞİNE KATKILARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

GÜLNAZ GEZER ESEN**

ÖZ

Bu makalenin amacı, Prof. Dr. Mine Erol'un (1929-2022) yaşamından kesitler eşliğinde Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi tarihçiliğine katkısını değerlendirmektir. Ülkemizde Amerikan mandası meselesini ve Osmanlı Devleti'nin Amerika Birleşik Devletleri Sefiri Alfred Rüstem Bey'in serüvenini ilk çalışan tarihçimiz olan Prof. Dr. Mine Erol'un yayınları Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemlerinde Türk-Amerikan ilişkileri üzerine yoğunlaşmıştır.

Prof. Dr. Mine Erol'un aile fertleri büyük dedesinden itibaren yabancı dil ağırlıklı eğitim veren okulları bitirmiştir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Tarih eğitimi aldıktan sonra Arnavutköy Kız Koleji'nden hâkim olduğu İngilizcenin de etkisiyle Türk-Amerikan ilişkilerini incelemek üzere 1962'de Fulbright ve 1975'te ARIT bursları ile araştırma amaçlı Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi'nde birinci el kaynaklardan çalışma imkânı bulmuştur. Osmanlı Devleti'nin ABD ile yaptığı ticari antlaşmaları da değerlendirmiştir. Bu aşamada I. Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı sefiri olarak görev yapan ve Millî Mücadele Dönemi'nde de Ankara Hükûmeti'nin yanında yer alan

* Bu makale, IX. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu (ISHE 6-8 Eylül 2023-Sakarya)'nda yazar tarafından sunulan "Prof. Dr. Mine Erol'un Eserleri Işığında Tarihçiliğinin Değerlendirilmesi" başlıklı bildirinin gözden geçirilerek genişletilmiş halidir.

** Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Antalya/TÜRKİYE gulnazgezer@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4472-5452

Türk dostu Alfred Rüstem'in Türkler lehine izlediği dış politikaya eserlerinde genel olarak yoğunlaşmıştır. Osmanlı Devleti'nde kâğıt paranın tarihini ve detaylı olarak Amerikan mandası konusunu da ilk kez çalışan tarihçimizdir. Bâkir bir alan olan Türk-Amerikan ilişkilerinin farklı dönemleri üzerine pek çok eser veren Prof. Dr. Mine Erol şimdiye kadar çalışılmamıştır. Bu çalışmada, Prof. Dr. Mine Erol'un otobiyografisinden yola çıkarak 1929 ile 2012 yılları arasında yaşamında öne çıkan olaylar ve kişiler incelenmiştir. Ayrıca eser ve makalelerinin analizi yapıp sonuçlar çıkarılırken tarihsel yöntem kullanılmıştır. Eserleri ve makaleleri öncelikle çağdaşı olup onunla benzer konuları ele alanların çalışmalarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Daha sonrasında onun ardından çalışanların alana ne kadar katkı yaptığı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Alfred Rüstem, Amerikan mandası, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Mine Erol, Türk-Amerikan İlişkileri.

**AN EVALUATION OF PROF. DR. MİNE EROL'S CONTRIBUTION
TO OTTOMAN AND REPUBLICAN HISTORIOGRAPHY**

ABSTRACT

The aim of this article is to evaluate the contribution of Prof. Dr. Mine Erol to the historiography of the Ottoman and Republic Period with sections from her life (1929-2022). She was the first historian to study the American mandate issue and Alfred Rüstem Bey, the Ottoman ambassador to the US. Her publications focused on Turkish-American relations during the Ottoman State, WWI, and Turkish War of Independence.

Prof. Mine Erol's family members, starting from her great-grandfather, graduated from schools that provide foreign language education. After studying History at the Faculty of Language, History and Geography, with the influence of English language knowledge that she mastered at Arnavutköy Girls' College, in order to examine Turkish-American relations, she had the opportunity to work from primary sources in the United States Library of Congress for research purposes, with Fulbright scholarships in 1962 and ARIT in 1975. She also evaluated the commercial agreements between the Ottoman State and the United States. Prof. Dr. Erol concentrated on the foreign policy pursued by Alfred Rüstem, who served as an Ottoman ambassador before WWI and supported the Ankara Government during Turkish War of Independence. She was the first historian to study the American mandate and the history of paper money in the Ottoman State. Prof. Dr. Erol, who contributed to the study of various periods of Turkish-American relations, has not been studied before. This study, using historical approach, examines the key events in her life between 1929 and 2012, based on her autobiography. Her works are compared with her contemporaries who dealt with similar topics, analyzing their contribution to the field.

Keywords: Alfred Rüstem, American Mandate, Faculty of Language and History-Geography, Mine Erol, Turkish-American Relations.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde Lale Devri'yle birlikte Batılılar ile ilişkilerde diplomasi önem kazanmıştır. Avrupa devletlerini yakından tanımak üzere giden elçilerin bir Batı dilini bilmesi meselesi de gündeme gelmiş, ilk etapta Batı dillerine vâkıf Fenerli Rumlardan yararlanılmıştır. II. Mahmut Dönemi'nde Bâbîâlî Tercüme Odası'nın kurulması ile sistemli olarak yabancı dil eğitimi başlamıştır. Tanzimat'tan itibaren ortaöğretim kurumlarının ders programlarına Arapça ve Farsçanın yanı sıra Fransızca da ilave edilmiştir¹.

Osmanlı Devleti'nde azınlık ve misyoner okulları da yabancı dil eğitiminde önemli yere sahip olmuştur. Bunlar arasında yer alan Robert Koleji, 1863'te dinler üstü bir yapıda, Cyrus Hamlin ve Christopher Robert adında iki Amerikalı tarafından açılmıştır. Okulun eğitim dili İngilizce olarak belirlenmiştir². Fransızların etkisi ile 1868'de açılan Galatasaray Lisesi'nde ise Fransızca ağırlıklı eğitim verilmiş, ortaöğretim düzeyinde yabancı dilde eğitim veren bir kurum olmuştur. Robert Kolejden sonra 1871'de İstanbul'da bir grup Amerikalının açtığı Amerikan Kız Koleji, 1914'te Arnavutköy'e taşınmıştır. Okulun amacı, kadınları toplumda üst düzey meslek ve işlere yönlendirmektir. Cumhuriyet Dönemi'nde de varlığını devam ettirmiş, 1932'de Robert Kolej ile bir müdürün idaresinde birleşmiştir. Söz konusu eğitim kurumları Osmanlı Devleti'nde yabancı dil eğitimi için rekabet ortamı oluşturmuş ve yabancı dil eğitimindeki yaklaşımıyla başarılı olarak Türk eğitim sistemine fayda sağlamıştır. Mezunları diploması, akademi, politika, sanat gibi çeşitli alanlarda Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet Dönemi'nde toplumun önde gelen mevkilerinde görev yapmıştır³. Prof. Dr. Mine Erol bunlardan birisidir.

Bu makale Prof. Dr. Mine Erol'un "Dünden Bugüne" adlı otobiyografisi temele alınarak çalışılmıştır. Tarihsel yöntem kullanılarak yaşam örgüsü içerisinde Mine Erol'un yaşamında iz bırakan olaylar, ailesi, eğitim hayatı, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin (DTCF) akademik kadrosuna geçişi, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yaptığı çalışmalar değerlendirilmiştir. Ayrıca yazdığı makale ve eserleri

1 S. Hilmi Özkan, "*Osmanlı Devleti'nde Yabancı Dil Öğretimi*", *Turkish Studies*, S 3, 2010, s.1788.

2 Özkan, a.g.m., 1790.

3 Ayten Sezer Arıg, *Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)*, TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 79, 82-83; Fatma Acun, "Arnavutköy Kız Koleji Mezunları ve Meşhurları", *CTAD*, S 22, 2015, s. 419-420; Recep Büyüktolu, Salih Potukoğlu, "Osmanlı'da Yabancı Dil Öğretimi ve Robert Koleji Örneği", *BELGİ*, S 19, 2020, s.2023.

gözden geçirilirken büyük ölçüde onunla benzer konuları ele alanların çalışmalarıyla birlikte kronolojik olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Mine Erol, Türk-Amerikan ilişkilerini, öncelikle Osmanlı'nın Garp Ocakları'nın⁴ ABD ile yaptığı ticari ilişkileri üzerinden değerlendirmiştir. Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'tan oluşan Garp Ocaklarının fethiyle Batı Akdeniz'de Osmanlı hakimiyeti kurulmuştur. Garp Ocakları, merkezden uzaklıkları yüzünden zamanla iç işlerinde yarı bağımsız hareket etmiştir. Mine Erol, Garp Ocakları üzerinden Osmanlı-ABD ilişkilerinin gayri resmî olarak başlangıcını işlemiştir. ABD ile 1830 ve 1862'de yapılan Dostluk ve Ticaret Antlaşmalarını da ayrıca başka bir çalışmasının konusu olarak ele alırken bu kez Osmanlı-ABD ilişkilerinin resmî olarak başlangıcını değerlendirmiştir. Bilhassa Osmanlı Devleti'nin ABD büyükelçisi Alfred Rüstem ve Amerikan mandası meselesini ülkemizde ayrıntılı olarak çalışan ilk tarihçimizdir. Ardından gelen araştırmacılar büyük ölçüde Mine Erol'u temel almıştır. Erol, Osmanlı Devleti'nde kâğıt paranın tarihini de çalışmıştır.

Mine Erol'un büyükbabası Süvari Dairesi Başkâtibi Halit Ziya Bey, medrese tahsili yapmış, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Bir Batı dili öğrenmek istemiş ancak babasının karşı çıkmasından dolayı Fransızca ve İngilizceyi gizlice öğrenmiştir. İlerleyen yıllarda üç oğlunu yabancı dilde eğitim veren okullara, benzer şekilde kızı Nazlı Halit'i de Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'ne göndermiştir⁵.

İstanbul'da 1929'da dünyaya gelen Mine Erol, Kısıklı 13. İlkokulundan⁶ sonra girdiği Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nden 1949'da mezun olmuştur. Babası Nazım Erol, Rum Frerler Okulu'nu bitirmiştir. Annesi Nusret Erol, Mine Erol'un devam ettiği ilkokulda Latin harflerini öğrenmek üzere yetişkinler için açılan akşam kurslarını takip etmiştir. Yine de alışkanlıklarından kaynaklı bir süre eski harf ve

4 Osmanlı Devleti'nin Cezayir, Tunus ve Trablusgarp eyaletlerine XVI-XX. yüzyıllarda verilen ad. [Geniş bilgi için bk. Çetin, Atilla, "Garp Ocakları", **Türkiye İslam Ansiklopedisi**, C XIII, 1996, s. 382-386].

5 Mine Erol, **Dünden Bugüne**, Eryılmaz Ofset Matbaacılık Gazetecilik Ltd. Şti., Ankara 2012, s. 24-25, 101. Mine Erol'un halası, Nazlı Halit, Arnavutköy Kız Koleji'ne devam ederken II. Abdülhamit, kızını okuldan alması için büyükbabası Halit Ziya'ya irade buyurmuştur. Bu yüzden Nazlı Halit gizlice dadının nezaretinde koleje gönderilmiş, Halide Edip'ten sonra Arnavutköy Kız Koleji'ni bitiren ikinci Türk kızı olmuştur. Kolej sonrası Çapa Muallim Mektebi'nde başladığı matematik öğretmenliğini Yusuf Kemal Tengirşenk ile evlenene kadar devam etmiştir [Erol, **a.g.e.**, 26, 46, 57; H. Roderic Davison, "Mondros'tan Lozan'a Kadar Türk Siyaseti", çev. Mine Erol, **DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, C XIV, Ayı Basım, DTCF Basımevi, Ankara 1983, s. 89.]

6 Üsküdar'da bulunan tarihi bir okul.

rakamlarla yazmıştır. Mine Erol'un kız kardeşleri de Arnavutköy Amerikan Kız Kolejinde öğrenim görmüştür⁷.

I. Mine Erol'un Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yılları

Kolejden diplomasını alan Mine Erol, DTCF Tarih bölümüne 1949'da kaydolmuştur. Bu sırada Rektör, Enver Ziya Karal'dır. Fakültede öğrenci iken her yıl Amerikan çocuk kitapları sergisinde görev almıştır. Sınıf arkadaşlarıyla bir sınıf mecmuası çıkarmıştır. Orta Çağ dersini, Prof. Osman Turan'dan almıştır. Eski Türkçe yazılmış metinleri okuyabildiği için derste, Dede Korkut Destanı'nı Osman Turan ona okutmuştur. Eskiçağ dersini veren Prof. Halil Demircioğlu'nu ilgiyle dinlemiştir. Erol, bitirme tezi olarak Osmanlı Devleti'nin Garp Ocakları ile olan ilişkilerini çalışmış ve 1953'te DTCF'den mezun olmuştur⁸.

Mezuniyetinden kısa bir süre sonra 1954'te DTCF'ye Yakın Çağ asistanı olarak giren Mine Erol, ders notlarını Türkçeye çevirdiği Prof. Swearingen ile derse girmiştir⁹. 1956'da Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü'nün açmış olduğu radyofonik piyes yarışmasına "Dereyi Görmeden Paçayı Sıvamayın" isimli piyesi ile katılmış, ödül almış ve piyesi radyoda yayınlanmıştır¹⁰.

Faruk Sümer'in danışmanlığında başladığı doktorasını 1959'da tamamlayan Erol, doktor asistan olarak aynı fakültede akademik kariyerine adım atmıştır. Faruk Sümer¹¹ ile hayatını birleştiren Mine Erol, 1961- 1962'de ABD'ye New York'a ve 1975'te de dokuz aylığına yine ABD'ye Washington'a Kongre Kütüphanesi'nde araştırma yapmak üzere gitmiş ve aynı yıl Türkiye'ye geri dönmüştür. Ardından

7 Erol, **a.g.e.**, 8, 57, 77, 136-137, 187, 194, 209, 214, 243-244.

8 Erol, **a.g.e.**, 166-169. Bk. Ek-I.

9 Prof. Swearingen'in DTCF dergisinde yayınlanmış bir makalesi bulunmaktadır. Bk. M. Swearingen, "Amerikan İhtilaline Bir Bakış", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S 1, 1957, s. 69-72.

10 Bk. Ek-II.

11 Faruk Sümer, dönemi için henüz bâkir bir alan olan Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Türk Tarih'i'nde araştırmalarını yoğunlaştırmıştır. Faruk Sümer'in çok titiz çalışan, çalıştığı konularda adı geçen kale ve yerleri yerinde ziyaret ederek hazırlık yaptığına işaret eden Erol, Faruk Sümer'in ilk eşidir. 1965'te profesörlüğünü alan Faruk Sümer, A. N. Kurat'ın vefatından sonra Orta Çağ Kürsüsü başkanlığına getirilmiştir. Yurt dışında akademik incelemelerde bulunmuş, bilimsel konferanslarda Türkiye'yi temsil etmiş, konuk profesör olarak ders vermiştir. Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü ve Türk Tarih Kurumunun asli üyesidir. [Feda Şamil Arık, "Prof. Dr. Faruk Sümer'in Hayatı ve Eserleri (Ölümünün 3.Yıldönümü Dolayısıyla)", **Belleten**, C 62, S 235, 1998, s. 396-398; Erol, **a.g.e.**, 171-173, 176, 181].

Osmanlı Büyükelçisi Rüstem Bey, Türkiye’de Amerikan Mandası Meselesi (1919-1920) ve I. Dünya Savaşı Arifesinde Amerika’nın Türkiye’ye Karşı Tutumu isimli eserlerini yazmıştır.¹²

II. Mine Erol’un Eserinde Osmanlı Devleti’nde Kâğıt Paranın Tarihi

*Osmanlı İmparatorluğu’nda Kâğıt Para (Kaime)*¹³, Mine Erol’un ilk kitabıdır. Bu konuyu çalışmaya “Borsa Defteri” adlı eserde V. Mehmet Reşad Dönemi’ne ait kaimeleri gördükten sonra karar vermiştir. Osmanlı Devleti’nde kâğıt para meselesini çalışan ilk tarihçi olmuştur. 1861’den itibaren Cumhuriyet Dönemi’ne 1927’ye kadar çıkarılan evrak-ı nakdiyye (kâğıt paralar)’yi incelemiştir. Kitap, yedi bölümden oluşmuştur. Bir, beş, on ve elli liralık kâğıt paraların ön ve arka ve ön yüzlerinin görsellerine yer verilirken, siyah beyaz baskı olduğu için renkleri de belirtilmiştir. Eseri hazırlarken özellikle hususî koleksiyonlardan ve Başvekâlet Arşivindeki İrade Defterleri ve Tanzimat Dairesi defterlerinden yararlanmıştır. Ayrıca Lütfi Tarihi, Mecmua-i Fünun ve Süleyman Sudi’nin Usul-ü Meskûkât-ı Osmaniye ve Ecnebiyye adlı eserlerinden de faydalanmıştır. Mine Erol’un ilk kitabı olan söz konusu eserin ABD’de de satışı yapılmıştır.

Mine Erol, Sultan Abdülmecid, Sultan II. Abdülhamid ve Sultan V. Mehmet Reşad dönemlerinde zorunluluklar neticesinde basılan kaimenin özelliklerini analizini etmiştir. En uzun ömürlü kullanılabildiği, 23 yıl olmak üzere, Sultan Abdülmecid Dönemi’nde basılanıdır. Sahtesi yapıldığında halktan iane toplanmak suretiyle piyasadan kaldırılması yoluna gidilmiştir. Erol, sahtelerinin yapılmasının halkın kaimeye güvenini sarstığını ifade etmiştir. Bu yüzden her defasında kaldırılmaya çalışılmıştır. Erol, halkın mümkün olduğu kadar madeni parayı tercih etmiş olduğunun altını çizmiştir. Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu ekonomik koşullar doğrultusunda kaimenin üzerinde, ikinci basımında Osmanlı Bankasının üçüncü basımındaysa Düyun-ı Umumiye İdaresinin mührü yer almıştır. Sultan Abdülhamid Dönemi paralarında Almanlarla ilişkilerin seyrinden dolayı Alman usta istihdam edilmiştir. Erol, üçüncü kez Sultan Reşad Dönemi’nde basılan paranın üzerinde hem Osmanlıca hem de Latin alfabesinden yararlanılmak suretiyle paranın değerinin belirtildiğinin altını çizmiştir. Osmanlı Devleti Dönemi’nde basılanlar Cumhuriyet

12 Erol, a.g.e., 171-173, 176, 181, 224, 226, 234, 238.

13 Mine Erol, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Kâğıt Para (Kaime)*, TTK Basımevi, Ankara 1970.

Dönemi'ne kadar devam etmiştir. I. Dünya Savaşı devam ederken Ekim 1915'te basılan paralar Türkiye Cumhuriyeti'ne kalmıştır¹⁴.

III. Mine Erol'un Yurt Dışında Yaptığı Araştırmalarından Çıkan Eserleri

III.1. Mine Erol'un ABD'de Fulbright Bursu ile Mendell House Arşivindeki Araştırması

ABD'de 1962'de Fullbrighth Bursu ile Yale Üniversitesinde bulunan Mendell House Arşivinde Woodrow Wilson hakkında araştırma yaparken 5 Aralık 1918 tarihli ve Wilsoncular Birliği (Wilsonian League) diye anılan aydınlar topluluğu tarafından İngilizce yazılarak gönderilmiş bir muhtıraya rastlamıştır. Muhtırada, Wilson'dan Amerika'nın Osmanlı Devletine geçici bir süre için rehberlik etmesi istenmiş ve esaslarını maddeler halinde belirtmiştir. Türk aydınları tarafından Wilson'a yazılmış olan muhtıra ve Robert Kolejinin müdürü Dr. Gates Türkiye'ye yönelik Amerikan mandası hususunda Paris Barış Konferansı'na yazdığı mektup da Mendell House arşivinden çıkmıştır. Mine Erol, konuyu araştırdıkça bunun yalnızca bir muhtıra olarak kalmadığını ve kuvvetli bir eylem haline geldiğini görmüştür. General James Harbord ve King-Crane'nin raporlarından önemli bilgiler kaydeden Amerikan Kongresi zabıtlarını da görme fırsatı bulan Erol, döndüğünde Türkiye'de Amerikan mandası meselesinin yüzeysel incelendiğini fark etmiştir.

Mine Erol, Türklerin Amerikan mandası istediği yönündeki görüşleri hususunda Amerikan arşiv kaynaklarından yararlanmıştır. Dönemin devlet adamlarından İngiliz Başvekili Lloyd George'un, Paris Barış Konferansı'na Amerika'yı temsilen katılan Dışişleri Bakanı Robert Lansing'in, İtalyan temsilcisi Francesco Nitti'nin, Joseph Grew'in hatıralarını da "Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi (1919-1920)" isimli eserinde değerlendirmiştir.

Erol, araştırmalarına Türkiye'de devam ederken 1918-1919 yıllarında İstanbul'da ve Anadolu'da çıkan gazeteleri taramıştır. Anadolu gazeteleri mandayı kesinlikle reddederken İstanbul gazetelerinin tartıştığını görmüş, Sivas Kongresi zabıtlarını taramıştır. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk'ün "Nutuk", Kâzım Karabekir'in "İstiklal Harbimiz", Ali Fuat Cebesoy'un "Millî Mücadele Hatıraları", Halide Edip'in "Türk'ün Ateşle İmtihanı" ile Ali Fuat Türkgeldi'nin, Mazhar Müfit Kansu'nun, Galip Kemali Söylemezoğlu'nun hatıralarından da istifade etmiştir. Ayrıca Ali Fuat Cebesoy'un

¹⁴ Erol, a.g.e., 1-5, 15-18, 29-32.

anılarını dinlemek üzere İstanbul'a gitmiş, onunla DTCF'de bir konferans planlamış, ancak Ali Fuat Cebesoy'un vefatı nedeniyle konferans gerçekleşmemiştir¹⁵. Bunların yanı sıra Türk İnkılap Tarihi Enstitüsüne intikal eden ve Redd-i İlhak Cemiyeti Reisi Hacim Muhiddin Çarıklı'nın arşivi arasından çıkan kimin ve nerede yazılmış olduğu belli olmayan Amerikan mandası hakkında bir rapor bulunmaktadır. Bütün bu araştırmaları neticesinde Amerikan mandası meselesinin müstakil bir konu olarak işlenmediğini gözlemlemiştir. ABD'de dokuz ay kaldıktan sonra "Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi (1919-1920)" isimli eserini yazmaya başlamıştır.

Erol, eserine manda meselesine Amerika'nın bakışı ile başlamıştır. I. Dünya Savaşı'na 6 Nisan 1917'de İtilaf Devletlerinin yanında giren ABD, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'a savaş ilan etmemiştir. ABD'nin Osmanlı Devletinde pek çok misyoner teşkilatı bulunuyordu ve ABD bu teşkilata zarar gelmesini istememiştir. ABD Başkanı Woodrow Wilson, 8 Ocak 1918'de 14 maddelik prensiplerini ilan etmişti ve 12. maddesi Osmanlı'daki Türkleri ilgilendiriyordu. Kendi devlet adamlarının vermiş olduğu raporların tesiriyle Türkler hakkında olumsuz düşüncelere sahipti. I. Dünya Savaşı'nın İtilaf Devletlerinin galibiyetiyle sona ermesinin ardından 24 Ocak 1918'de Paris Barış Konferansı'nda öncelikli hedef, dünya barışının korunması oldu. Kurulacak olan Cemiyet-i Akvam vasıtasıyla kendi kendini idare edemeyecek durumda olan küçük devletler manda idaresinde yani büyük devletlerin rehberlik ve vekâletinde bulunacaktı. Osmanlı Devletindeki Türklerin yerleştiği kısımlarda hükümler olmaları sağlanacaktı. Ancak Türklerin hakimiyetinde bulunan Ermeniler ile diğer milletlere yaşam güvencesi ve muhtar bir gelişme imkânı sağlanmalıydı. Wilson'un müşavirinin önerisi ile diğer milletlerin ismi zikredilmemiş ve Suriye, Irak, Filistin ve Arabistan'da yaşayan halklar diye söz edilmiştir. Konferansta İngiltere temsilcisi Loyd George'a göre, Boğazlar ve çevresinde kurulacak devlet için İstanbul'un hâkimiyeti ABD'de, diğer taraflar padişapta olmalıdır¹⁶.

ABD, İzmir ve çevresinin Yunanlılara verilmesi için yeterli sebep bulamamakla birlikte, bu konu için çaba gösteren İngiltere ile Venizelos'un kurbanı olmuştur. Mine Erol'a göre Wilson, üç yıl sürecek bir Türk-Yunan Savaşı'nın baş sorumlusudur. Bu dönemde Osmanlı Devletinde kurulmuş olan Wilson Prensipleri Cemiyetinden haberdar olduğu halde Türklerle karşı olumlu hisleri olmamıştır. Paris Konferansı'ndan ülkesine dönen

15 Erol, *a.g.e.*, s. 185.

16 Mine Erol, *Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi (1919-1920)*, İleri Basımevi, Giresun 1972, 1, 3, 6; Arıg, *a.g.e.*, s. 80.

Wilson, Amerikan Senatosunun onayını almak zorundadır. Amerikan Yardım Heyeti ile General James Harbord'un raporlarının oynadığı rol ve Anadolu mandasının ABD'ye getireceği yük nedeniyle teklifi reddedilmiştir. Amerika için Anadolu, askeri yönden desteklenmeli ve kalkınması için çaba gösterilmelidir. Doğu Anadolu yeraltı ve üstü kaynaklarına da sahip değildir. Bulgaristan'ın mütareke imzalayarak savaştan çekilmesi üzerine, Osmanlı Devletinin Almanya ve Avusturya ile bağlantısı kesilmiş ve İstanbul ve Anadolu tehlike altına girmiştir. Yeni sadrazam olan İzzet Paşa ilk önce Amerikan Başkanına mütareke talebinde bulundu. Halk, kaynaklarının olabildiğince kullanıldığı dört yıl süren savaşın ardından Wilson Prensiplerinin 12. maddesine güvenerek mütarekeyi sükûnetle karşılamıştır. Mütarekeden hemen sonra İngiltere, Fransa, Yunanistan; Türkleri sindirmek üzere işgallere başlamıştır. Bu gelişmeler karşısında İtilaf Devletlerinin işgaline uğrayan ya da Ermenilere verilmesi düşünülmüş bölgelerin aydınları tarafından Türk yurdunun parçalanmasını önlemek, milletin bölünmesinin önüne geçmek, Türk devletinin bağımsızlığını kaybetmesine engel olmak üzere savunmaya yönelik müdafaa-i hukuk cemiyetleri kurulmuştur. Diğer taraftan İstanbul'da bir grup Osmanlı aydını ise Osmanlı Devletinin içine düştüğü durumdan çıkamayacağını düşünmüş, kurtuluşu dışarıda, bilhassa Wilson ilkelerinin 12. maddesinde ve Amerikan mandasında görerek Wilson Prensipleri Cemiyetini kurmuştur. Bu cemiyetin kurucuları Halide Edip'ten başka Celaleddin Muhtar, Ali Kemal, Hüseyin Avni beylerdir. Amerikan mandasını istemelerinin nedeni; ABD'nin diğer devletler gibi sömürgeci olmaması başka milletlerin yükselmesini istiyor oluşu, ABD'nin imkânlarının geniş ve kolayca yatırım yapabileceğine dair inançlarıdır¹⁷. Halide Edip hatıralarında, kendisi de dâhil olmak üzere kimsenin adını vermemiş, kurucularının tanınmış yazar ve aydınlardan oluştuğunu yazmıştır. Öyle ki Halide Edip, İtilaf Devletleri Osmanlı Devletinin parçalanmasından yana olduğu halde Wilson'un hiçbir ülkede gözü olmadığına inanmaktadır¹⁸. Wilson Prensipleri Cemiyetinin ileri gelenleri, vatanın kurtuluşunu Amerikan mandasında görmektedirler. Oysaki ABD, 12. maddede, hem Anadolu'nun doğusunda bir Ermeni devletinin kurulmasını istemekte hem de Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerin bağımsız olacağını söylemektedir¹⁹.

17 Erol, **a.g.e.**, s. 11, 6, 19, 27-28, 33-35, 44.

18 Halide Edip Adivar, **Türkün Ateşle İmtihanı, İstiklal Savaşı Hatıraları**, 9. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2014, s. 16.

19 Çiğdem Çetin, **Wilson Prensipleri Cemiyeti**, Master Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara 2006, s. 80-81.

Cemiyet mensupları ayrıca 5 Aralık 1918'de Wilson'a İngilizce bir muhtıra ve İtilaf Devletlerine de Fransızca bir mektup göndermiştir. Muhtıradan; uluslararası bir yönetimin kısa ömürlü olacağını, Wilson programının Türklere daha iyi geleceği ifade edilmiş, bir reform komisyonunun teşkil edilmesi istenmiştir. Dinî hoşgörü ve siyasi eşitlik üzerine kurulmuş olan ABD yönetimi, bu sorunları çözebilecektir. Muhtelif devletlerden oluşacak bir komisyondan ziyade cemiyet, tek bir devlete mensup komisyonu önermiştir²⁰. Özellikle de manda yerine rehberlik ve yardım kelimeleri tercih edilmiştir. Halide Edip, İtilaf Devletleri ülkeyi parçalamaya uğraşırken ABD'nin böyle bir niyeti olmadığını düşünmüştür²¹. Mine Erol'a göre, Wilson Prensipleri Cemiyetinin kurulmasında en fazla Halide Edip'in rolü bulunmaktadır. Fikri ortaya ilk atan kişidir ve muhtemelen Amerikalı dostları tarafından telkin edilmiştir. Bunlar arasında yer alan Robert Kolejinin müdürü Dr. Gates, Amerikan mandasından yanadır²².

İzmir'in işgalinden çok kısa bir süre sonra kurulan İngiliz Muhipleri Cemiyetinin İngilizlerin idareleri altında pek çok Müslüman bulunmasından dolayı padişah ve halifeyi koruyacağı düşünülmüştür. Damat Ferit de bunu desteklemiş ve Amerikan mandasına karşı İngiliz taraftarlığı artırılmaya çalışılmıştır. Mine Erol, sadece Mustafa Kemal Paşa ve birkaç arkadaşının farklı düşündüğünü ve Anadolu halkını kurtuluş için mücadeleye çağırmakta olduğunu ifade etmiştir²³.

Paris Barış Konferansı'na katılan dört büyük devlet başkanı, Osmanlı Devletinden ayrılan ve Cemiyet-i Akvam adına manda idaresi uygulanacak bazı ülkelere komisyon göndermeye karar vermiş, söz konusu ülkelerin kamuoyu hakkında bilgi istemiştir. Komisyona, Doğu Anadolu'da Ermeni Devleti kurulması hususunda oluşturulmuş ABD heyetinde C. R. Crane ve H. C. King de yer almıştır. Heyet, Osmanlı Devletinde Halide Edip, yüksek tahsilini ABD'de yapan Ahmet Emin, iki yıl ABD'de kalan Rauf Ahmed tarafından karşılanmıştır. Amerikan mandası istenmiş olmasının nedenleri; İzmir'in işgal edilmiş olması, padişah ve hükümetin

20 Erol, **Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi**, s. 39-40.

21 Adıvar, **a.g.e.**, s.16.

22 Dr. Gates, ABD'de teoloji eğitimi almıştır. Amerikan heyetiyle beraber Türkiye'ye gelmiş ve yirmi yıl Mardin'de misyonerlik yapmıştır. Türkçeden başka Ermeniceyi de öğrenmiştir. 1903-1932 arasında Robert Koleji müdürü olarak çalışmıştır. Lozan Konferansı'nda Amerikan heyetinden Amiral Bristol'un müşavirliğini de yapmıştır. [Mine Sümer, "Robert Kolej Müdürü Dr. Gates'in Paris Sulh Konferansı Dolayısıyla Gönderdiği Bir Mektup", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S 2-3, 1964, s. 233.]

23 Erol, **a.g.e.**, s. 47-48, 53.

acz içinde olması, İtilaf Devletlerinin memleketi parçalayacağı endişesi ve İngiliz mandasının kabulü konusunda yoğun olarak yürütülen propagandadır. Komisyon, fırkalar ve azınlık cemiyetleri ile görüşmesinin ardından raporlarına da Amerikan mandasının istendiğini yazmıştır²⁴.

Amerikan mandası sempaticianları eğitilmiş, Batı kültürüne vakıf kişilerdir. Zengin ve güçlü bir devletin kontrol ve yol göstericiliğine ihtiyaç olduğu, yabancı sermayenin şart olduğu, yeni bir idarenin gerektiği ve bütün bunları ABD'nin sağlayabileceğini savunmuştur. Sivas Kongresi'nde okunmak üzere bir layiha gönderdilerse de Kâzım Karabekir Paşa alıkoymuştur²⁵. Mine Erol, her ne kadar İstanbul'daki Amerikan mandası taraftarları kuvvetli olsa dahi Padişah ve hükûmetin aynı fikirde olmadığını düşünmektedir. Ayrıca, Anadolu'da güçlenmiş olan Mustafa Kemal Paşa'yı kazanmaları gerekmektedir. Erzurum Kongresi sonunda alınan bir karar ile Wilson'a gönderilen bir muhtıradan, ABD'nin İzmir'in işgaline muvafakat vererek kendi koyduğu prensipleri çiğnediği, Türklerin boyun eğmeyeceği ifade edilmiştir. Mine Erol, böyle bir muhtırayı gönderen kongrenin Amerikan mandasını kabul etmesinin mümkün olmayacağını ifade etmiştir²⁶. Erzurum Kongresi'nin bitiminden hemen sonra Halide Edip 10 Ağustos 1919'da Mustafa Kemal Paşa'ya bir mektup göndermiş, geçici bir Amerikan mandasını "ehven-i şer" olarak gördüğünü ifade etmiş ve nedenlerini maddeler halinde sıralamıştır.

"... Çok tehlikeli günler geçiriyoruz. Anadolu'da olup bitenleri dikkatle ve sevgiyle izleyen bir Amerika var. ...Sivas Kongresi toplanıncaya değin Amerika Komisyonunu alıkoymaya çalışıyoruz. Üstelik Kongreye Amerikalı bir gazeteciyi göndermeyi bile başarabileceğiz... Bölünme ve çökme korkusu karşısında Amerika'ya başvurmak zorunda olduğumuzu sanıyorum ..."²⁷

diye yazan Halide Edip, Wilson Prensipleri Cemiyetinin kurulmasında en fazla emeği geçen kişiydi. Anadolu azınlıklarının dışarıdan yardım talep etme ihtimaline karşı Amerikan mandasını uygun görmüştür. Bu düşüncelerine rağmen mektuptan altı ay sonra Mustafa Kemal Paşa'ya katılmıştır. Mustafa Kemal'in kurduğu teşkilat ve verdiği direktifler sonucu toplanan Sivas Kongresi, Amerikan mandasının uzun tartışıldığı bir kongre olmuştur. Amerikalılar, Amerikan mandası için bütün milletin

24 Adivar, **a.g.e.**, s. 38; Erol, **a.g.e.**, s. 61-65.

25 Kâzım Karabekir, **İstiklâl Harbimiz**, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1960, s. 170-175.

26 Erol, **a.g.e.**, s. 81.

27 Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk-Söylev**, C I, 9. Baskı, TTK Basımevi, Ankara 2012, s.129-131.

bulunduğu bir ortamda müracaat edilmesi şartı koydukları için, mandacılar kongreyi bir fırsat olarak görmüştür. “Bütün ulusun sesini Amerika’ya duyurmak” gerekmiştir²⁸.

Sivas Kongresi’nde Amerikan mandası aleyhinde ve lehinde konuşulmuştur. İsmail Fazıl Bey, Amerikan mandası talebinde ileri giderek devletin gelirlerinin borcumuzun faizini ödeyemediğini belirtmiştir. Refet Bey de mandanın bağımsızlığı zedeleyeceğine dair bir kuşku görmemiştir. Beş yüz milyon lira dış borcumuz ve on, on beş milyon lira gelirimiz varken dış yardım olmadan kalkınamayacağımızı ve Yunanistan’ın saldırılarına bile karşı koyamayacağımızı savunmuştur. Diğer taraftan Bursa delegesi Ahmet Nuri ile Vilayet-i Şark-i Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinden Raif Efendi mandayı reddetmiştir²⁹. Mustafa Kemal Paşa da mandayı isteyenlere karşı açıkça cevap vermemekle Mine Erol’a göre ılımlı ve hoşgörülü bir siyaset izlemeyi gerekli görmüştür. Savunanlar Batı kültürüne vâkıf kişilerdi ve Mustafa Kemal’in bazı yakın arkadaşları üzerinde dahi etkili olmuşlardı. Bu meselenin zamanla eriyeceğine, taraftarlarının da Millî Mücadele’den yana kazanılacağına emindir. Ayrıca Mine Erol, Amerikan mandası taraftarlarının Ali Fuat Cebesoy ile yaptığı görüşmelerde, Millî Mücadele’den yana olanlara manda konusunda çok ısrar ettiklerini ifade etmiştir³⁰. Mine Erol’un çevirisini yaptığı Davison’un eserinde Nutuk’a dayandırarak yaptığı okumaya göre, Mustafa Kemal özünde, bağımsızlık için mümkün olacak Amerikan yardımıyla ilgilenmiştir³¹.

Amerikalılar, Mondros Mütarekesi’ni izleyen günlerde Türklerin Anadolu’da var olma mücadelesini takip etmiştir. Amerikalı gazeteci Edgar Louis Browne İngilizceye vâkıf olmalarından dolayı başta Rauf Bey, Alfred Rüstem Bey ve Mustafa Kemal Paşa ile özellikle temas içinde olmuştur³². Browne, Sivas’tan

28 Atatürk, **a.g.e.**, s.123; Erol, **Türkiye’de Amerikan Mandası Meselesi**, s. 41; Friedrich Latimer, “Sivas Kongresi’nde Amerikalı Bir Gazeteci”, **Hayat Tarih Mecmuası**, S 9, 1965, s. 84.

29 Atatürk, **a.g.e.**, s.143-147; Erol, **a.g.e.**, s. 91-92.

30 Ali Fuat Cebesoy, **Millî Mücadele Hatıraları**, Vatan Neşriyatı, İstanbul 1953, s. 115-170-171; Erol, **a.g.e.**, s. 93.

31 Davison, **a.g.m.**, s. 85.

32 Amerika’nın Yakın Doğu Yüksek mümessili diplomat, hayırsever ve iş adamı olan Charles R. Crane, Sivas Kongresi’ne davet edilmiş, ancak gelemediği için o sırada İstanbul’da bulunan Chicago Dally News muhabiri Edgar Louis Browne’ı özel temsilcisi olarak görevlendirmiştir. Browne, İstanbul’da Halide Edip’ten Sivas Kongresi hakkında ayrıntılı bilgi almış, onun rehberliğinde Sivas’a gelmiş ve kongreyi takip etmiştir. Halide Edip, Amerikan kamuoyuna hitaben yazdığı mektubu Browne’na vermiştir. Browne gözlemleri ve temasları neticesinde Türklerin davasını kazanacaklarından daha o günlerce emin olmuş ancak yazmamış, saklı tutmuştur. Resmî bir sıfatı olmadığı halde İstanbul’daki Amerika

ayrıldıktan sonra Doğu'da Bir Ermeni devleti kurulup kurulmayacağını tetkik etmek üzere Tuğgeneral J. P. Harbord yönetiminde bir Amerikan heyeti Sivas'a gelmiş ve Rauf Bey, Rüstem Bey, Bekir Sami Bey ve Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüştür. Harbord raporunda, Mustafa Kemal Paşa'nın da Amerikan mandasından yana olduğunu yazmıştır, fakat Mine Erol'a göre bu kanaat asılsızdır. J. Harbord'un notlarından aktaran Davison'a göre Mustafa Kemal, menfaat gütmeyen bir devlete, muhtemelen Amerikan mandası altında Osmanlı Devletinin korunması gayesini taşımıştır³³.

Mustafa Kemal Paşa da bir nota vermiştir. Verilen notaya göre Türk milletinin Wilson Prensiplerinin adil olacağına inandığı için barış beklediği, haksız işgallere maruz kaldığı, Türk hükûmetinin İngilizlerin oyuncağı olduğu, kurtuluşu genel ve ortak bir teşkilatta bulduğu için Erzurum ve Sivas kongrelerini yaptığını belirtmiştir. Ayrıca maruz kaldığımız haksız baskıdan kurtarmak ve kalkınmamızı hızlandırmak üzere güçlü ve tarafsız yabancı bir milletin yardımı bizim için çok kıymetli olacaktır demiştir. Mine Erol'a göre nota, vakur ve samimi milli duygularla yazılmıştır. Gerekirse istiklâl ve bütünlük için savaşılacaktır³⁴.

Mine Erol, manda taraftarlarının fikirlerinden vazgeçmelerinde Mustafa Kemal'in payının büyük olduğunu düşünmektedir. Mustafa Kemal mülayim bir siyaset gütmüştür. Sivas Kongresi'nde de Amerikan Kongresine telgraf çekilmesinin sebebi, manda taraftarlarını biraz olsun susturmak ve oyalamaktır. Onlar da Mustafa Kemal'i tanıdıkça Amerikan mandasına ihtiyaç olmadığını anlamıştır³⁵. Mustafa Kemal için önemli olan tam bağımsızlık içinde yaşanmasıdır³⁶.

Yüksek Komiseri Amiral Bristol'un temsilcisi gibi karşılanmıştır. Sivas'tan ayrıldıktan sonra Anadolu hareketi ve Mustafa Kemal Paşa'yı öven yazıları Chicago Dally News'de çıkmıştır. Böylelikle pek çok Amerikalının Türkiye hakkındaki fikirleri değişmiştir. [A. Ni-met Kurat, "Sivas Kongresi ve Amerikalı Gazeteci Edgar Louis Browne", **Son Çağ**, S 14, 1963, s. 9-11; Bahri Ata, Amerikalı Hayırsever, İşadamı-Diplomat Charles R. Crane İle John Dewey'nin Türkiye Gezisinin Organizasyonu, **John Dewey, Demokrasi ve Eğitim Kitabının 100. Yılı**, Haz. Hasan Ünder, Cengiz Aslan, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 2020, s. 28; İpek Çalışlar, **Halide Edib**, 1. Baskı, Everest Yayınları, İstanbul 2010, s. 181; s. 38; Latimer, a.g.m., s. 86.]

33 Davison, a.g.m., s. 85.

34 Erol, **a.g.e.**, s. 97.

35 Erol, **a.g.e.**, s. 104.

36 Atatürk, **a.g.e.**, s. 19.

III.2. Mine Erol'un Fulbright Bursu İle ABD'de Kongre Kütüphanesindeki Çalışmaları

Mine Erol 1962'de ABD'ye Kongre Kütüphanesine de araştırma yapmak üzere gitmiştir. Robert Lansing'in basılmamış vesikaları arasında Alfred Rüstem hakkında yazılmış aleyhte mektup ve verilen cevaplar ilgisini çekmiştir. Araştırma sürecinde Woodrow Wilson Arşivi, Robert Lansing Arşivi ile ABD Dışişleri Bakanlığı arasında yazılan mektupları inceleyerek yola çıkmıştır. Türkiye'ye döndüğünde ise Dışişleri Bakanlığı'nın arşiv vesikaları Hazine-i Evrak, Dışişleri Bakanlığı Yıllığı'nı incelemiş ve ayrıca Hariciye Arşivi'nde Rüstem Bey hakkında Fransızca yazılmış bazı vesikalar bulmuştur. Bu inceleme ve araştırmalarının neticesinde Osmanlı Devleti'nin ABD Büyükelçisi Alfred Rüstem'i anlattığı biyografik eseri ortaya çıkmıştır.

Alfred Rüstem, Polonya asıllı Bilinsky'nin oğludur. Bilinsky, 1854'te Osmanlı hizmetine girmiş ve Saadettin Nihat Paşa³⁷, oğlu ise Ahmet adını almış olmakla birlikte daha ziyade belgelerde adı Alfred Rüstem olarak geçmiştir. Osmanlı'nın 19. yüzyılın sonunda, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı Dönemi'nde yabancı dili sayesinde Osmanlı hariciyesinde ve hatta Millî Mücadele Dönemi'nde Ankara Hükûmetinde Türklerin lehine çalışmış, samimi olarak Türklerin haklarını savunmuştur³⁸. 1800'lü yılların sonlarından itibaren bilhassa Balkanlar'da Osmanlı elçiliklerinde memur olarak çalışmıştır³⁹. 1897'de Türk-Yunan Savaşı'na gönüllü olarak fahri yüzbaşı rütbesiyle katılmıştır. Çetine'de (Karadağ) elçi iken uzak görüşlülüğü ile Balkan meselelerinde Osmanlı Devletinin bölgesinde sosyal barışı tesis etmeye yönelik tutum içerisinde olmasını savunan raporunu 1911'de göndermiştir. Uzak görüşlülüğü ile Balkan devletlerinin birbirlerinin etkisiyle Osmanlı'ya saldırabilecekleri hususunda Osmanlı Devletini uyarmıştır⁴⁰.

37 Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk-Söylev**, C IV, 9. Baskı, TTK Basımevi, Ankara 2012, s.7; M. Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber II**, 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 1986, s. 584.

38 Mine Erol, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerika Büyükelçisi A. Rüstem Bey**, Bilgi Basımevi, Ankara 1973, s. 6-7.

39 Ö. Kürşad Karacagil, **Ahmet Rüstem Bey, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sıradışı Bir Diplomata**, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2022, s. 27, 41, 112.

40 Karacagil, **a.g.e.**, s. 112; Nuri Köstüklü, "Balkan Savaşları Öncesinde İşkodra ve Kosova Vilayetlerinin Durumuna Dair Çetine Sefiri Alfred Rüstem Bey'in Raporu", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S 84, 2012, s. 51.

Alfred Rüstem, ABD’de Osmanlı elçiliğine başkâtip olarak 1897’de başladığı hizmetinde, 1914’te büyükelçi olmuştur⁴¹. ABD Hariciye Nazırı W. Jennings Bryan, Ahmet Rüstem Bey hakkında yaptırdığı soruşturmada büyükelçilik yapmasında sorun olmayacağı bilgisini ABD Başkanı Woodrow Wilson’a vermiştir⁴². ABD’de henüz kâtip olarak göreve başladığı dönemde Osmanlı elçiliğindeki memurların Osmanlı hariciyesinin imkânları ile İstanbul yoksulluk çekerken oldukça rahat davrandıklarını, “Osmanlı” adını⁴³ kirlettiklerini sadrazama yazmak yerine direkt Londra gazetelerinden *Daily Mail*’de yazmaktan çekinmemiştir.

Osmanlı Devletindeki Rum ve Ermeniler, Wilson’un başkanlığı döneminde harekete geçmiştir. Oysa rahat yaşamaktaydılar, aralarında bakan, banker olarak çalışanlar dahi vardı. Zamanla kendi aralarında kurdukları gizli örgütler vasıtasıyla Osmanlı’ya karşı bir tutum takınmışlar. ABD gazeteleri de Türklerin Hristiyanları katlettiği yönünde yayınlar yapmıştır. Bu dönemde büyükelçi olan Rüstem Bey, ABD gibi dost ve medeni bir ülkenin bu tür haberlerin yayınlanmasına engel olmadığı için şaşkınlık içinde kalmıştır. Ayrıca Rüstem Bey, ABD’nin Osmanlı’daki Hristiyanları korumak için Yunanistan’a bizim aleyhimize savaş gemileri satmak istediğinin altını çizmiştir. Diplomatik kuralları bir tarafa iten Rüstem Bey, 8 Eylül 1914’te *Evening Star* gazetesine Türklerin Ermenileri Hristiyan oldukları için değil vatana ihanet ettikleri için katledildiği yönünde beyanatta bulunmuştur. Bununla da kalmamış, eğer ABD’de siyahiler, karşı linç olaylarına girmiş olsaydı ABD cezasız bırakır mıydı, diye yazmıştır. Yine ABD’nin Filipinler’de Water Cure işkencesi uygulamasını da sorgulamıştır. Fransa, Cezayir’deki, özgürlükçüleri mağaralara doldurduğunu, İngiltere’nin Hint isyanındaki asileri kurşuna dizdiğini ifade etmekten de kaçınmamıştır⁴⁴. Çok geçmeden Wilson, ABD Hariciye Nazırına mektup yazmış ve Rüstem Bey’in haddini aştığını ve dile getirdiklerinin doğruluğunun araştırılmasını istemiştir. Buna göre bu ülkede kalıp kalmayacağına karar da verilecektir. Bunun üzerine Rüstem Bey, ABD basınının Osmanlı ülkesini “kötülüğün mecrası”⁴⁵ olarak tanıttığını, ABD halkının düşüncelerinin bu tür haberlerle Türkler aleyhine zehirlendiğini, dile getirmiştir. Nihayetinde, Rüstem Bey, ABD’de istenmeyen adam ilan edilmiştir.

41 Karacagil, a.g.e., s. 2.

42 Erol, a.g.e., s. 13; Karacagil, a.g.e., s. 146.

43 Erol, a.g.e., s. 8-10; Köstüklü, a.g.m., s. 44.

44 Erol, a.g.e., s. 17-19, 20-24, 26-30, 41.

45 Erol, a.g.e., s. 27.

Rüstem Bey, Mondros Ateşkes Antlaşması'nı izleyen günlerde İstanbul'a dönmüştür. Adana'nın Fransızlar tarafından işgalinden sonra İstanbul'da yaşayan Adanalıların kurduğu Kilikyalılar Cemiyet'ine üye olmuştur⁴⁶. Millî Mücadele başladıktan sonra İstanbul'dan kaçmış, gönüllü olarak 1919'da Sivas'ta Anadolu hareketine katılmış ve Mustafa Kemal Paşa'nın yakınında yer almıştır⁴⁷. Heyet-i Temsiliye üyesi olmadığı halde Mustafa Kemal Paşa tarafından istişare üyesi yapılmıştır. Batı dillerine vâkıf olduğundan tercümanlık da yapmıştır. Kolordu komutanları ile 16 Kasım 1919'da Sivas'ta yapılan Meclis-i Mebusanın nerede toplanmasına dair görüşmelerde imzaları bulunanların arasında Rüstem Bey de görünmektedir⁴⁸. Amerikalı General Harbord ile yapılan görüşmelerde Rauf Bey ve Bekir Sami Bey'in yanında Rüstem Bey'in de yer aldığına dikkati çekmiştir. Roderic Davison ise Osmanlı Hariciyesinden gelmiş olmakla birlikte Rüstem Bey'in Millî Mücadele'de önemli bir vazife almadığını ifade ederken Anadolu hareketi içinde Osmanlı Devleti'nde Batı tarzı eğitim almakla birlikte hariciyede görev yapanların diplomasi tecrübesi olmadığına yer vermiştir⁴⁹.

Suriye'de bulunan Fransız Yüksek Komiserinin temsilcisi Mösyö Briand Sivas'a mülakat ve müzakere için geldiğinde Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, Bekir Sami Bey ile Fransızca bildiği için Rüstem Bey de yer almıştır. Temsilci Adana, Antep ve Urfa'nın da Fransızlarda kalmasını temin etmek üzere çaba gösterirken Rüstem Bey de, bildiğini söylemekten çekinmeyen tavrıyla Suriye'nin de tahliye edilmesini istemiştir⁵⁰. 20-22 Ekim 1919'daki Amasya Görüşmelerinde İstanbul Hükûmeti temsilcisi Salih Paşa ile görüşmelerde Rüstem Bey de bulunmuştur. 12 Ocak 1920'de açılan Meclis-i Mebusanda Anadolu hareketi ile uyumlu çalışacak birisi olması için adaylıktan ayrılan Şeyh Tayyip Efendi yerine Alfred Rüstem Ankara mebusu olarak seçilmiştir. Divan-ı Harp tarafından 24 Mayıs 1920'de idama mahkûm edilenlerin arasında yer almıştır. İstanbul'un işgalinden sonra tutuklanmamak için İtalyanların yardımı ile Ankara'ya getirilmiştir. Millî Mücadele'de yararlılıkları görülmekle birlikte fevri davranışları ve alınganlığı yüzünden Mustafa Kemal Paşa ile arası açılmıştır. 8 Eylül 1920'de mebusluktan istifa ettiğine dair dilekçe vererek Avrupa'ya gitmiştir⁵¹. Maaş bağlanmış ve Avrupa

46 M. Tayyip Gökbilgin, **Millî Mücadele Başlarken**, Kronik Kitap, İstanbul 2022, s. 30.

47 Kansu, **a.g.e.**, s. 502. Bk. Ek-III.

48 Atatürk, **Nutuk-Söylev**, C I, s. 366-367.

49 Davison, **a.g.m.**, s. 89.

50 Kansu, **a.g.e.**, s. 302, 461, 502.

51 Kansu, **a.g.e.**, s. 506-511.

gazetelerine yazmaya devam etmesi istenmiştir⁵². 4 Eylül 1922’de Roma’dan Mustafa Kemal’e yazdığı bir mektupta; Fransızların İngilizler ile ortak hareket etmeyeceğini ve askerî harekete devam etmenin gereğini vurgulamıştır.

Rüstem Bey, aidiyet duygusu yüksek bir büyükelçi ve mebus olarak görev yapmıştır. Daha iyi şartlarda yaşayabilecekken Türk milletinin zor günlerinde hizmet etmeyi tercih etmiştir. Sıra dışı, özverili, heyecanlı bir kişiliğe sahiptir. Mine Erol, “Alfred Rüstem” konusunu, müstakil bir eser olarak çalışan ilk tarihçidir. Alfred Rüstem’e ilişkin eserinde büyük ölçüde Amerikan arşiv ve gazetelerini kullanmıştır. Onun ardından Rüstem Bey’i çalışanlar yerli arşivlerde ve Rüstem Bey’in hariciyecisi olarak çalıştığı diğer ülke arşivlerinden yararlanmak suretiyle yeni çıkan malzemeleri de kullanarak ilavelerde bulunmuştur. Nuri Köstüklü, Osmanlı arşivlerinden hareketle Karadağ elçiliğindeki Alfred Rüstem’in faaliyetlerini değerlendirmiştir. Kürşad Karacagil ise Osmanlı Arşivi başta olmak üzere ABD arşiv ve gazetelerini, Alfred Rüstem Bey’in ABD dışında çalıştığı ülkelerde ilgilendiği olayları, söz konusu ülkelerin basınına yansıyan haberleri ve yazdığı makalelerini de takip ederek daha hacimli bir çalışma ortaya çıkarmıştır.

III.3. Mine Erol’un ARİT Bursu İle ABD Kongre Kütüphanesindeki Araştırması

Mine Erol, Prof. Dr. Halil İnalcık’ın önerisiyle bu kez 1975’te ABD’ye Kongre Kütüphanesi’nde Türk-Amerikan İlişkileri üzerine araştırma yapmak üzere gitmiştir. Dikkatini çeken belgeler sebebiyle I. Dünya Savaşı öncesinde ABD’nin Türkiye’ye karşı tutumunu çalışmaya karar vermiştir. Bu kapsamda Robert Lansing’in Arşivi’ndeki belgeleri, dönemin ABD basını ve Türkiye dönüşü dönemin Osmanlı basını da taraması sonrasında I. Dünya Savaşı Arifesinde *Amerika’nın Türkiye’ye Karşı Tutumu* isimli eseri ortaya çıkarmıştır.

ABD’ye 1912’de Cumhurbaşkanı seçilen Woodrow Wilson’ın siyaseti, dünyanın barış ve dostluk içerisinde yaşamasından yana, büyük devletlerin küçük devletlere hükmetmesine karşıdır. Diğer taraftan Osmanlı Devletinin aleyhinde yapılacak paylaşımların da önüne geçmemektedir ve Mine Erol’a göre “Osmanlı Devleti’nden de Wilson insancıl siyasetini

52 Alfred Rüstem’in Fransızca yayınladığı üç kitabı bulunmaktadır. *Cihan Harbi ve Türk-Ermeni Meselesi*, *Yakındoğu Krizi ve İstanbul Boğazları Meselesi*, *Doğu Barışı ve Türk-Fransız Antlaşması: Doğu ve Batı. Mahkeme-i Alem Huzurunda Türkiye. Cihan Harbi ve Türk-Ermeni Meselesi*’nin ön sözünde Ermeni sorununa ilgi göstermesinin sebebini anlatırken Osmanlı Devletinin ailesine olan teveccühü dolayısıyla kendisini Türklere adadığını ifade etmiştir.

esirgemektedir.”⁵³ Her ne kadar Avrupa işlerine karışmak istemediyse de siyasetini değiştirecektir zamanla. Bu konuda Rum ve bilhassa ABD’ye göç eden Ermenilerin Türkler tarafından katledeceğine dair propagandaları, Osmanlı Devletinde yaşayan bazı Amerikalıların Türkler aleyhindeki yorumları ile Yunan elçiliğinin de ABD’yi kendi yanına çekmek için verdiği mücadele, Mine Erol’a göre maksatlardır. İngiltere ve Fransa’nın muvafakatini alan ABD Akdeniz’e savaş gemisi göndermeyi kabul etmiştir. Amaç ABD’nin savaşa girmesini sağlayıp savaşın alanını genişletmektir. Bunu fark eden ABD büyükelçimiz Alfred Rüstem, bilhassa İngiltere’nin ABD’yi savaşa çekmeye çalıştığına dair Amerikan gazetelerini uyarmıştır⁵⁴.

Yunanistan’ı asıl telaşa düşüren, Osmanlı’nın İngiltere’ye sipariş ettiği Sultan Osman ve Reşadiye dretnotların teslim edilmesidir ve Yunanistan buna engel olmaya çalışmıştır. Yunanistan, gizlilik içinde ABD’den savaş gemisi almaya çalıştı ise de haber Osmanlı gazetelerine düşmüştür. Bu sırada elçimiz, Wilson ile görüşmüş, Wilson da Yunanlıların gemileri savaş için kullanmayacağına dair teminat vermiştir⁵⁵. Ardından Osmanlı elçisi Rüstem Bey, gazetelerde ABD’nin Filipinler’deki Water Cure ve zencilere olan linç faaliyetlerini eleştirmesi üzerine ABD’yi terk etmesi istenmiş, ancak elçimiz özür dilemeyi kabul etmemiştir⁵⁶.

Osmanlı Devleti, Sultan Osman dretnotunu teslim almak üzere İngiltere’ye yola çıkmıştır. Ancak İngiltere, her ne sebeple olursa olsun dretnotun İngiliz sahillerinden ayrılmayacağına dair bir beyanname yayınlamıştır. Osmanlı Devleti ise protesto çekebilmiştir. Rüstem Bey’in Amerikan gazetesi *Evening Star*’da konuyu eleştirmesi ve İngiltere için hırsızlık kelimesini kullanması ABD’yi kızdırmıştır. Amerika’daki Hintliler ve İranlılar da bu durumu protesto etmiş ve miting düzenlemiştir. ABD, bütün bunlardan Rüstem Bey’i sorumlu tutmuştur. İşte tam bu sırada Akdeniz’de İngilizlerden kaçan müttefik Alman savaş gemisi Boğazlara giriş yapacaktır ki, Osmanlı Devleti, gemileri satın aldığını söylemek zorunda kalmıştır. Rüstem Bey’in yerine gönderilen Osmanlı’nın ABD sefiri Rıfat Paşa ise Alman savaş gemilerinin Osmanlı tarafından satın alınması meselesinin Yunanlıların satın aldığı zırhlılara karşı Osmanlı’nın dengeyi korumayı yönelik çabası olduğu açıklamasını yapmıştır.⁵⁷

53 Mine Erol, **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika’nın Türkiye’ye Karşı Tutumu**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976, s.11.

54 Erol, **a.g.e.**, s.12, 14, 21.

55 Erol, **a.g.e.**, s. 31-33.

56 Erol, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Amerika Büyükelçisi**, s. 36-37.

57 Erol, **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde**, s. 42-45.

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'nın başında gelişmesine engel olan ve onlardan doğan bütün ayrıcalıkları 1 Ekim 1914 itibarıyla ortadan kaldırdığını yabancı elçiliklere bir nota ile bildirmiştir. Ancak kapitülasyonlardan yararlanan devletlerin protestosu ile karşılaşmıştır. ABD endişe etmiştir. İstanbul'daki ABD Elçisi Morgenthau ile görüşen Enver Paşa, Osmanlı'daki Amerikalıların zarar görmeyeceği teminatını vermiştir. Mine Erol, Amerikan kolejlerinin kapatılmasının da isabetli olacağını altını çizmektedir. Buralarda Türklerden ziyade Bulgar, Ermeni, Rum gibi azınlıklar eğitim almakta ve mezun olduktan sonra millî duygularını ön plana çıkarıp bağımsızlık peşinde koşmaktadırlar. Osmanlı Devleti, kapitülasyonları kaldırmış, ancak kolejleri kapatmamış, gümrükleri arttırmış, yabancı postaneleri kapatmıştır.⁵⁸

IV. Mine Erol'un Bitirme Tezinden Çıkardığı Makaleleri: ABD ile Garp Ocakları Üzerinden Gayri Resmî (İlk) İlişkiler

Erol, bitirme tezinden 1979-1982 yılları arasında üç ayrı makale çıkarmıştır. Bu makalelerde, Osmanlı Devletinin ABD ile gayri resmî ilişkisini incelemiştir. Garp ocaklarının ABD'nin uzun soluklu girişimlerinin ardından en güçlüsü olarak gördüğü Cezayir ve sonrasında Trablusgarp ve Tunus ile dostluk ve ticaret antlaşmalarını yapma süreci, yapılan antlaşmalar ve maddelerini, kazandırdıklarını incelemiştir. Çalışmamızın bu kısmında Mine Erol'dan önceki yıllarda benzer bir konuyu çalışmış olan A. N. Kurat'ın yayınlarını ve Çağrı Erhan'ın doktora tezinden ürettiği *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri* isimli çalışmaları ışığında Garp Ocaklarını oluşturan Cezayir, Trablusgarp ve Tunus'un ABD ile ilişkilerini incelediği makalelerini Mine Erol'un makaleleriyle birlikte değerlendirdik.

Garp ocakları içerisinde en itaatkâr olanı Tunus iken Cezayir ise en çok başkaldırıandır. Amerikan kolonileri bağımsız olmadan önce ve olduktan sonra Akdeniz ticaretine önem verdikleri için değerli hediyeler, yıllık vergi ve mühimmat getirerek ocaklar ile baş edebilmiştir. Korsanlık yapan bu ocaklar, maddi açıdan sıkıntıya girdiklerinde ya aldıkları harcı yükseltmekte ya da Amerikalıların gemilerini yakmakta idi⁵⁹. ABD, Akdeniz ülkelerine buğdayının 1/6'sını, tuzlanmış balığın 1/4'ünü ve pirinç ile mısır

58 Çağrı Erhan, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, İmge Kitabevi, Ankara 2015, s. 287-288; Ayten Sezer, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Misyonerlerin Türkiye'deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, 1999, s. 175; Arıç, a.g.e., s. 83.

59 Erol, "Amerika'nın Tunus İle Olan İlişkileri 1796-1815", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S 1-2, 1982, s. 115-116.

ihraç etmiştir. Ülkenin dış ticaretini güvenlik altına almak için Osmanlı Devletinde “garp ocakları” denilen ve ABD’nin “korsan devletler”⁶⁰ dediği Cezayir, Trablusgarp ve Tunus ile dostluk antlaşmaları yapmak üzere bir heyet oluşturmuştur. A. N. Kurat, ocaklar için “Berberi korsanlar” tanımını⁶¹, Çağrı Erhan ise “Mağrib” tanımını tercih etmiştir⁶². Söz konusu heyette ABD’nin Paris Elçisi Thomas Jefferson, Londra Elçisi John Adams, eski Paris Elçisi Dr. Benjamin Franklin yer almıştır. 11 Mart 1785’te heyetin yetki alanı genişletilerek dostluk ve ticaret antlaşması yapması düşünülmüştür⁶³.

Mine Erol, Cezayir ile 1795, 1815 ve 1816’da yapılan dostluk ve ticaret antlaşmalarının maddelerini tek tek incelemiştir⁶⁴. ABD’nin Cezayir’le ilk antlaşması, 5 Eylül 1795’te gerçekleşmiştir. ABD, Cezayir’e yıllık 12 bin altın vergi *-haraç-* veya onun değerinde mühimmat ve malzeme vermek zorundaydı. A. N. Kurat, ABD’nin başka bir ülkeye harç vermek zorunda kalmasını, tarihinde tek bir örnek olduğunu ifade etmiştir. M. Erol da bunu savaş sanayisinin henüz olmamasına bağlamaktadır⁶⁵. Çağrı Erhan ise söz konusu yıllık vergilerle ABD’nin, güvenliğini satın aldığını ifade etmiştir⁶⁶. Felemenk, Fransa, İngiltere, İsveç gemilerinden ne kadar vergi alınıyorsa ABD’den de o kadar vergi alınacak, antlaşmanın yapıldığı tarihten itibaren bir buçuk yıl pasaport sorulmayacaktı. Eğer Hristiyan devletler, Fas ve diğer ocaklar Amerika’dan esir ve mal alırsa, Cezayir’e satamayacaktı, Amerika ganimet elde ederse Cezayir’e satabilecektir. Bir Amerikalı ile Cezayirli arasında sorun çıkarsa Cezayir Dayısı çözecektir⁶⁷.

Geçen süre içerisinde ABD Kongresi Cezayir meselesini halletmek istedi. A. N. Kurat bu durumu, vergi yükümlülüklerinin ABD’yi ilk savaş gemisini inşa etmeye yönlendirdiğini ve bu suretle ilk ABD donanmasının oluşturulmasına yol açtığını belirtmiştir. Zamanla ABD’nin Kuzey Afrika’daki prestiji artarken garp ocaklarının

60 Erol, “Amerika’nın Cezayir İle Olan İlişkileri (1785-1816)”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S 32, 1979, s. 689.

61 A. Nimet Kurat, “Berberi Ocakları ve Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri (1774-1816)”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S 2, 1964, s.175.

62 Çağrı Erhan, **Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri**, İmge Kitabevi, Ankara 2015, s. 40-41.

63 Erol, a.g.m., s. 689-692.

64 Erol, a.g.m., 693-715.

65 A. Nimet Kurat, **Türk-Amerikan İlişkilerine Kısa Bir Bakış**, Doğu LTD Şirketi Matbaası, Ankara 1959, s. 8; Erol, a.g.m., s. 701-702.

66 Erhan, **a.g.e.**, s. 43.

67 Erol, a.g.m., s.710-711; Karal, E. Ziya, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C I, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK Yayınları, Ankara (y.y.), s.122.

üstünlüğü zayıflamıştır. ABD güçlü bir donanmaya sahip olduğu 1816'dan itibaren Kuzey Afrika ile olan ilişkilerini kontrol altına almaya başlamıştır. Amerikalı bir tüccar ile Cezayirli arasında çıkan sorunun önceden 1795'te olduğu gibi dayı huzurunda değil, konsolos tarafından halledilmesi, iki taraf arasında savaş çıkarsa ABD'nin üç ay içerisinde Cezayir'i terk etmesi söz konusudur. ABD donanmasının güçlenmesi ile Cezayir, 1816 antlaşmasından sonra günden güne zayıflamıştır⁶⁸. Erhan, ABD'nin donanmaya sahip olana kadar uzlaşmayı tercih ettiğini, askerî bakımdan güçlendikçe de savaştığını belirtmiştir⁶⁹. 1815 Viyana Kongresi'nde korsanlığın kaldırılması kararlaştırılmış ve bunu İngiltere üstlenmiştir. İngiliz donanmasının Cezayir'i topa tutarak korsanlığa son vermesi de 1830'da Cezayir'in Fransa'nın eline geçmesini kolaylaştırmıştır. Osmanlı Devletinin 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan yenik çıkması ve Cezayir'in uzakta oluşu kuvvet göndermesini güçleştirmiştir.⁷⁰

Osmanlı Devletine bağlı Kuzey Afrika'daki ocaklardan biri olan Trablusgarp da korsanlıkla geçinmiştir. Ancak Cezayir ve Tunus'tan kurtulabilen gemileri yakalayabilmiştir. Trablusgarp Amerika'yla 1796 ve 1805'te iki antlaşma yapmıştır. Bunlara göre, birbirlerinin memleketlerinde konsolosluk açabileceklerdir⁷¹. Ancak Trablusgarp ocağının kendi içinde yara alması ve bu arada ABD'nin de askerî açıdan güçlenmesi, aynı zamanda onun elini güçlendirmiştir. 1835'te Osmanlı Devleti Trablusgarp'taki ailenin yönetimine son vermiş ve kendisine bağlamıştır⁷². ABD, Cezayir'le 1795'te, Trablusgarp'la 1796'da dostluk ve ticaret antlaşması yaptıktan sonra Tunus'la da 1797'de bir antlaşma yapmıştır. Buna göre taraflar, %3 gümrük vergisi alacak ve Amerikalılar Tunus'ta şarap satamayacaktır⁷³.

Bu gelişmeler ışığında Amerikalılarla Osmanlı Devletinin 1830 öncesi ilk ilişkilerinin Garp ocakları üzerinden başladığını söyleyebiliriz. Mine Erol'un Tunus, Cezayir ve Trablusgarp üzerinden Osmanlı ile Amerika ilişkilerini konu edildiği söz konusu makaleleri 1979-1982 yıllarında yayınlamıştır. Ancak ondan önce A. N. Kurat'ın 1959'da yayınlanan *Türk-Amerikan İlişkilerine Kısa Bir Bakış* isimli eseri ve ardından

68 Kurat, a.g.e., s. 8; Kurat, a.g.m., s.190, 205-206.

69 Erhan, a.g.e., s. 39, 46.

70 Karal, *Büyük Osmanlı Tarihi* s. 124; Erol, "Amerika'nın Tunus İle Olan İlişkileri 1796-1815", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S 1-2, 1982, s. 7.

71 Erol, "Amerika'nın Trablusgarp İlişkileri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S 24, 1980, s. 129, 131-133.

72 Erol, a.g.m., s. 153.

73 Erol, "Amerika'nın Tunus İle Olan İlişkileri ...", s. 117, 125.

1964'te yayınlanan *Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)* isimli makalesine benzer konuyu işlemesine rağmen Mine Erol tarafından makalelerinde atıf yapılmadığı görülmüştür. Mine Erol, Garp Ocakları'na Cezayir, Trablusgarp ve Tunus'u, A. N. Kurat da ayrıca Fas'ı da dahil etmiştir. Erol ticari antlaşma maddelerini ayrıntılı olarak değerlendirmekle birlikte makalelerinde sonuç mahiyetinde bir değerlendirmeye yer vermemiştir. Diğer taraftan Erol, önde gelen tarihî şahsiyetler için prosopografi çalışması da yapmıştır. A. N. Kurat ise elde ettiği sonuçlara bölüm sonlarında yer vermiştir. ABD Akdeniz'de donanmasını kuvvetlendirdikçe, ocaklar zayıflamış, hatta Avrupa devletleri özellikle de Fransa'nın güçlenmesi, ocakların üstünlüğünü eritmiştir. Fransa'nın Cezayir'i işgal ettiği 1830 yılında ABD, Osmanlı Devleti ile bir dostluk ve ticaret antlaşması imzalamış, doğrudan Osmanlı Devleti ile iletişime geçmesi, ocaklar ile geçmiş yıllarda yaptığı antlaşmalara göre kârlı olmuştur. Bu duruma neden olan ise ABD'nin ocaklar ile ticaret yapmak için verdiği mücadelede edindiği deneyimlerdir⁷⁴.

Çağrı Erhan, ABD'li tüccarların Garp ocakları ile yaptığı antlaşma maddeleri ile ilgili kısımlarda Erol'dan yararlanmış ve ondan daha fazla antlaşma maddelerine yorum getirmiştir. ABD'nin konsolosluk açabilmesi ve diğer ülke vatandaşlarının yararlandığı gümrük indirimlerinden yararlanmasını da diplomatik bir başarı olarak değerlendirmiştir. Yıllık vergiler yerini zamanla ayrıcalıklara bırakmış, böylece ABD "rüşdünü"⁷⁵ ispat etmiş ve dünyada büyük güçlerle yarışabilecek konuma da gelmiştir. Müslüman ülkelerin dilini öğrenmeye başlayarak sonraki antlaşmalarda güçlü konuma gelirken Akdeniz dünyasına ilişkin politikalar da belirlemeye başlamıştır. Ticari çıkarlarını da askerî güç kullanarak koruması gerektiğini fark etmiştir.

V. Mine Erol'un Başvekâlet Arşivi'ndeki Araştırması: ABD'nin Osmanlı ile Yaptığı Dostluk ve Ticaret Antlaşmaları

Başvekâlet Arşivi'ndeki iki ciltlik Amerika Defteri'nde yer alan antlaşmalara göre Amerika'ya satılan ve Amerika'dan satın alınan mallar Mine Erol'un dikkatini çekmiştir. Buradan hareketle öncelikle *Başvekâlet Arşivi Düvel-i Ecnebiye Amerikan Ahkâm Defteri*, Mübahat Kütükoğlu'nun *Osmanlı-İngiliz İktisadi Münasebetleri*, Münir Aktepe'nin *Dünkü Fransızlar: Bulak Bey ve Oğlu*, Saul K. Padover'ın toplayıp düzenlediği *Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın Akdeniz Ticareti Hakkında 28 Aralık 1790'da Kongre'ye*

74 Kurat, a.g.m., s. 205, 212; Erhan, a.g.e., s. 399.

75 Erhan, a.g.e., s. 71.

Sunduğu Raporu'nu değerlendirmiştir. Ayrıca Yaşar Yücel'in *1640 Es'ar Defteri*, Nejdet Kurdakul'un *Osmanlı Devleti'nde Ticaret Antlaşmaları ve Kapitülasyonlar*, Hunter Miller'ın iki ciltlik *Treaties and International Acts*, A. N. Kurat'ın *Türk Amerikan İlişkilerine Kısa Bir Bakış* ve Leyland J. Gordon'un *American Relations With Turkey* adlı eserini de genel bilgi almak üzere kullanmıştır. Erol, 9 maddelik 1830 Dostluk ve Ticaret ile 23 maddelik 1862 tarihli Osmanlı-Amerikan antlaşmalarını masaya yatırmış, antlaşmaların maddelerini tek tek yorumlamış ve Osmanlı'ya olan kazanç ve kayıplarını değerlendirdiği çalışmasından *Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerika Birleşik Devletleri İle Yaptığı Ticaret Antlaşmaları* isimli doçentlik tezi çıkmıştır. Doçentliğini DTCF'de aldıktan sonra kadro olmadığı için Konya Selçuk Üniversitesi Tarih Bölümü'ne 1985'te geçmiş ve söz konusu doçentlik tezini Konya'da bastırmıştır.

Söz konusu çalışmada Mine Erol Türk-Amerikan ilişkilerinin resmî başlama sürecini incelemiştir. Amerikan bayrağı taşıyan ticaret gemilerinin İzmir limanına gelmesi ile doğrudan Osmanlı-ABD ilişkileri başlamıştır. ABD henüz Osmanlı Devleti ile kapitülasyon antlaşması yapmadığı için bu iş İngiliz konsoloslugu üzerinden yapılmıştır⁷⁶. 1820'den itibaren ticaret antlaşması yapmayı istemiş, ancak Osmanlı Devleti, Yunanistan ile savaş halinde olduğu için antlaşmaya yanaşmamıştır.

ABD Cumhurbaşkanı Andrew Jackson döneminde 9 maddelik 1830 Dostluk ve Ticaret Antlaşması yapılmıştır. 15 Nisan 1831'de de David Porter işgüder (maslahatgüzarı) unvanı ile İstanbul'a Amerikan elçisi olarak görevlendirilmiştir. Navarin felaketinin ardından II. Mahmut David Porter'i ABD'den getiren John Adams gemisinin gelişle memnun olmuş, geminin inşa planlarının çıkarılmasını istemiştir. Bunun üzerine Haliç'te, Aynalıkavak'ta Amerikan tarzı tersane inşa edilmiştir. Kırım Savaşı sırasında da pek çok Amerikalı subay ve doktor, Osmanlı ordusunda görev yapmıştır. Erhan, ABD'li mühendislerin başarılı çalışmalarının Bab-ı Âlinin ABD'ye duyduğu güvensizliği ortadan kaldırması ve Osmanlı-ABD ilişkilerinin gelişmesini hızlandırması olarak yorumlamıştır⁷⁷.

Mine Erol'a göre Osmanlı Devleti, 1828-1829'da Rusya ile yaptığı savaşta yenildiği, 1830'da Mora Yarımadası elinden çıktığı ve aynı yıl Cezayir'in Fransa'nın eline geçtiği ve Osmanlı gemilerinin Atlas Okyanusu'nu geçecek kapasitesi bulunmamasından sebep ABD ile yaptığı bu kapitülasyon antlaşmasından yararlanacak durumda değildi.

76 Erol, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerika Birleşik Devletleri'yle Yaptığı Ticari Antlaşmaları*, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Konya 1988, s. 7-8, 10.

77 Erhan, *a.g.e.*, s. 137-138.

ABD ise Osmanlı ile ilk kez yaptığı bir kapitülasyon antlaşması ile diğer devletlerin yaptığı “kapitülasyon”⁷⁸ antlaşmalarından yararlanmış oluyordu. ABD, Osmanlı topraklarında istediği yerde konsolosluk ve başkonsolosluk açabilecekti⁷⁹. Erhan, 1830 Antlaşması’nın ticaret hacmini genel olarak artırdığını vurgulamıştır⁸⁰. ABD, Osmanlı Devletinin batı sınırında Garp ocakları ile iletişime geçerken böylelikle direkt Osmanlı Devletinin kendisi ile iletişime geçmiştir.

Mine Erol, Osmanlı Devletinin ABD ile yaptığı ticari antlaşmalarını incelediği eserinde 1830 Antlaşması’nı detaylı incelediği halde gizli maddesi ile ilgili kısmından söz etmemiştir. Bu kısmı, Kurat’ın eserinde ve Erhan’ın makalesinde görüyoruz. 1827’de Osmanlı donanmasının Navarin’de İngiliz, Rus ve Fransız donanması tarafından imha edilmesini, İzmir’deki Amerikalılar “misli görülmemiş bir ihanet”⁸¹ olarak değerlendirmiştir. Osmanlı makamları donanmanın yeniden inşası için Amerikalıların ilerlemiş tekniklerinden yararlanmayı, hatta gerekli kerestenin onlardan tedarik edilmesini düşünmüştür. Osmanlı, parasını ödemek koşulu ile savaş gemisi inşası hususunda ABD’den her türlü yardımı alabilecektir. Bunu da antlaşmaya gizli madde olarak yerleştirilmiştir. Ancak Amerikan Senatosu aleni maddeleri onaylarken gizli maddeyi de reddetmiştir. Erhan, makalesinde yaptığı değerlendirmede, ABD’nin antlaşmaya öncelikle gizli bir madde konmasına karşı olduğu, Yunan İsyanı sırasında bazı senatörlerin Helen sempatizanlığı yüzünden Osmanlı’ya savaş gemisi satılmasına karşı çıktıkları ve bu meseleyi Avrupa işlerine karışmamak üzerinden baktıklarını dile getirmiştir. Ayrıca Erhan, ABD’nin Navarin’de Osmanlı donanmasını yakan ülkeler arasında bulunan İngiltere’yle karşı karşıya gelmek istememiş olduklarının da makalesinde ifade etmiştir⁸².

ABD’nin Osmanlı topraklarında okul, misyoner teşkilatları olduğu için ticari antlaşmalara özen göstermiştir. Çağrı Erhan da bu konuda Mine Erol ile aynı fikirdedir ve ticarî çıkar elde etmesine alt yapı oluşturduğunu ifade etmiştir.⁸³ Daha çok gayrimüslim ailelerin çocuklarının devam ettiği söz konusu okullara gelen öğretmenler çocuklara özgürlük düşüncesi de aşılamıştır.⁸⁴

78 Kurat, **a.g.e.**, s. 16.

79 Erol, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Amerika Birleşik Devletleri’yle**, s.14-15.

80 Erhan, **a.g.e.** s. 168.

81 Kurat, **a.g.e.**, s.14-16.

82 Erhan, **a.g.m.**, s. 460-461; Erhan, **a.g.e.** s. 131-132.

83 Erhan, **a.g.e.**, s. 87.

84 Kurat, **a.g.e.**, s. 21-22.

ABD ile Osmanlı Devleti, 1830 Osmanlı-Amerikan Ticaret Antlaşması'na ilave olarak ve onu da aşan 1862'de 23 maddelik bir antlaşma daha imzalamıştır. Bu kez 1838'de İngiltere ile imzalanan Ticaret Antlaşması esas alınmıştır. Amerikalı tüccarlardan malını bir bölgeden diğerine götürürken mürur tezkeresi istenmeyecektir, diğer devletler ne kadar vergi ödüyorsa Amerikalılar da o kadar vergi ödeyecek ve yasaklı mallar hariç alım satım yapabilecektir. Yed-i vahit usulü de 1838'de İngiltere ile imzalanan antlaşmayla kaldırılmıştır. Amerikalı bir tüccar, Osmanlı'dan tarımsal ya da sanayi ürünü alır ya da satarken Osmanlı tebaası ya da en çok imtiyaza sahip ülke vatandaşı ne kadar ödüyorsa o kadar ödeyecektir. 1862 Osmanlı-Amerikan Antlaşması, 1838 Osmanlı-İngiliz Antlaşması'nın Amerikan versiyonu sayılacak, 28 yıl geçerli olacaktır⁸⁵. Böylece Amerikalı tüccarlar Osmanlı'dan daha fazla mal almaya başlamıştır. Eserde Osmanlı Devletinin ABD'ye, ABD'nin de Osmanlı Devletine satacağı mallar miktar olarak, fiyatı, isimleri liste olarak verilmiştir.

VI. Hayatının Son Yılları

690

Prof. Dr. Mine Erol, 1988'de Konya Selçuk Üniversitesi Tarih Bölümü'nde profesörlüğünü almış ve ardından Tarih bölümü başkanlığı yapmış ve 1996'da buradan emekli olmuştur. Selçuk Üniversitesi'ne geçtikten sonra 1987-1993 yılları arasında yaptırdığı yüksek lisans ve doktora tezlerinde idari, iktisadi yönden 17. yüzyıl Konya Sancağını, Atatürk Dönemi Konya vilayetini, Millî Mücadele Dönemi'nde TBMM'nin dış ilişkilerini, Millî Mücadele Dönemi'nde Kahramanmaraş ve Sivas vilayetini çalıştırmıştır. Bir öğrencisi ise yüksek lisans tezi olarak Amerikan misyonerlerinin Türkiye'deki faaliyetlerini çalışmıştır.

Ömrü boyunca yazmayı bırakmayan Mine Erol, kendisinin de ifade ettiği gibi vaktini boşa geçirmemiş, emekliliğini de dolu dolu yaşamıştır. *Mor Menekşe, Uçan Kuşlar, Sonbahar Renkleri* adlı üç kitapta şiirlerini toplamış ve hatta bazı şiirleri de bestelenmiştir. Piyanist Oktay Emed, Edirne Saray Spor Kulübü için bir marş bestelemiş ve Mine Erol da sözlerini yazmış; bestelenmiş ve çalınmıştır⁸⁶.

Mine Erol, emekli olduktan sonra kardeşi Filiz Erol'la birlikte çocuklara yönelik yayınladıkları kitapta, Atatürk'ün yaşamına dair ön plana çıkanları

⁸⁵ Erol, **a.g.e.**, s. 2, 22, 27.

⁸⁶ Beste ve Yaşamdan Sayfalar, <https://emedbeste.blogspot.com/>, 6 Mayıs 2025.

değerlendirmiştir⁸⁷. Söz konusu kitapta, Selanik; Türk, Fransız, Musevi, Yunanlı, Makedonyalıların yaşadığı kozmopolit bir liman kentidir ve “...Osmanlı İmparatorluğu’nun kanayan bir potası...”dır ve bir erkek çocuğun dünyayı tanımaya müsaittir. Atatürk’ün babası Ali Rıza Bey, Selanik’in birçok yerinde açılmış olan modern ve “Amerika’ya yönelik”⁸⁸ okulların, erkek çocukların önünü açacağını düşünmektedir. Mine Erol, babasının Mustafa’yı göndermeye düşündüğü Şemsi Efendi Mektebi gibi modern okulların Selanik’te 1878’den beri açılmaya başladığını ifade etmiştir. Mahalle Mektebinin aksine, soru sormasına müsaade edilecektir. Ali Rıza Bey’in vefatından sonra Mustafa’nın annesi Zübeyde Hanım, çocukları ile erkek kardeşinin köyünde yaşamaya başlamış ve Mustafa’nın okula devam edemeyişine çok üzölmüştür. En sonunda yüksekokul diplomalı ve dil bilen bir papazın yönettiğı Rum Ortodoks okuluna göndermiş, ancak Rumca bilmediğı için rahat edememiştir. Babasının sağılığında da mahalle mektebinde iken Hafız Mehmet Efendi’nin Arapça derslerinde de zorlanmış olan Mustafa, Rum Okuluna gitmekten de vazgeçmiştir. Kitapta Mustafa’nın, planlı çalıştığı ve “...Doğı’dan ziyade Batı’ya ve Amerika’ya yönelik özgür bir devlet kurma hazırlıkları” yaptığını dile getirilmiştir⁸⁹. Mine Erol, benzer bir çocuk kitabını da yayınlamıştır. Bu kitabında Mustafa Kemal’deki vatan sevgisi ve sorumluluk bilincinin karga kovma ve bekçilik yapmakla başladığını ifade etmiştir⁹⁰.

Mine Erol çocukluğunda annesinden dinlediğı masalları, yıllar sonra Amerikalı Yazar Barbara K. Walker’e anlatmış ve “Stargazer to the Sultan” adıyla ABD’de basılmıştır⁹¹. Resimle de ilgilenmiş, ressam Hikmet Çetinkaya ve Erdoğan Seçil’den ders almıştır. İstanbul, Konya, Fethiye, Amasya, Ankara’da 20 kişisel sergi açmış, ayrıca 18 karma sergiye de katılmış, bu kapsamda Moskova ve Atina’ya da gitmiştir. 90 yaşında açtığı bir sergisinde kitaplarını, şiirlerini ve resimlerini izleyicilerine sunmuştur. 10 Ağustos 2022’de vefat etmiştir⁹².

87 Filiz Erol ve Mine Erol, **Atatürk’ün Çocukluk ve Okul Yılları**, Özlem Yayınevi, Ankara 2018.

88 Filiz Erol, Mine Erol, **a.g.e.**, s. 4, 10.

89 Filiz Erol, Mine Erol, **a.g.e.**, s. 13, 47.

90 Erol, **Küçük Mustafa Atatürk’ün Çocukluk Yılları**, Özlem Yayınevi, Ankara 2019, s. 10-11.

91 Erol, **Annemden Dinlediğim Masallar**, Özlem Yayınevi, Ankara 2019.

92 Bk. Ek-IV, Ek-V.

SONUÇ

Arnavutköy Amerikan Kız Koleji mezunu olan Prof. Dr. Mine Erol, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin geçirdiği sosyal, ekonomik ve kültürel değişime tanık olmuştur. Yabancı dil eğitimine önem veren bir ailede büyümüştür. DTCF'de asistan olarak Yakınçağ Tarihi'ne girdikten sonra o dönemde ülkemizde bâkir bir alan olan Türk-Amerikan ilişkilerine yoğunlaşmıştır. A. N. Kurat'la birlikte Türk-Amerikan ilişkilerini ele alan ilk tarihçilerimiz arasında yer almaktadır. Mine Erol, öncelikle en erken kayıtlar olan Osmanlı Devletinin Garp Ocakları üzerinden gayri resmî ve ardından Osmanlı Devletinin doğrudan ABD ile yaptığı ticaret ve dostluk antlaşmaları üzerinden Türk-Amerikan ilişkilerinin başlangıcını çalışmıştır. Kolejden hâkim olduğu İngilizcesi sayesinde ABD arşivlerinde 1962 ve 1975'te detaylı araştırma yapma olanağı elde etmiştir. Bulduğu orijinal malzemelerden sonra konularını tespit etmiştir. Ayrıca kâğıt para konusunu da ülkemizde ilk çalışan tarihçimiz olmuştur.

Bilhassa Osmanlı Devleti'nin ABD Büyükelçisi Alfred Rüstem ve Amerikan mandası hakkında gerek ABD'deki arşivleri ile dönemin ABD basını ve gerekse de Osmanlı basını tarayarak hazırladığı çalışmalarıyla söz konusu konuları müstakil olarak ele alan ilk tarihçimiz olmuştur. Türk-Amerikan ilişkilerinin Osmanlı Devleti Dönemi'nde ticari, Millî Mücadele Dönemi'nde de siyasi boyutunu incelerken gerek yerli gerek yabancı arşiv kaynakları, basın ve olayların tanığı olanların hatıralarıyla besleyerek geniş bir perspektiften problemin çözümüne gitmiştir. Ele aldığı dönemlerin önde gelen şahsiyetlerini anlatırken prosopografi çalışması yaparak konuyu zenginleştirmiştir. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nde Yakın Çağ'dan itibaren I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemlerinde ABD'nin Osmanlı Devleti'ne yönelik dış politikasını ele aldığını söyleyebiliriz.

Osmanlı'ya sığınmış bir aileden gelen Türk dostu, hariciyeci Alfred Rüstem'in ülkeye olan hizmetlerini değerlendirirken biyografi çalışmıştır. Kendisinden sonra gelen araştırmacılar özellikle Alfred Rüstem ve Osmanlı-Amerikan ilişkileri konularında büyük ölçüde Mine Erol'a atıf yapmış, daha sonraki yıllarda yeni belgelerin ortaya çıkması ile çalışmalarını zenginleştirmişlerdir. Yerli ve yabancı arşivlerden çıkardığı malzemeler, kendisinden sonra gelen araştırmacılar tarafından da konu olarak çalışılmış, bir uzmanlık alanı oluşturmuştur.

PROF. DR. MİNE EROL'UN OSMANLI VE CUMHURİYET TARİHÇİLİĞİNE
KATKILARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

İntihal Taraması

Plagiarism Detection

Bu makale intihal taramasından geçirildi. (<https://intihal.net/>)

This paper was checked for plagiarism. (<https://intihal.net/>)

Etik Beyan

Ethical Statement

Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.

There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article

Açık Erişim Lisansı

Open Access License

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License

KAYNAKÇA

Acun, Fatma, “Arnavutköy Kız Koleji Mezunları ve Meşhurları”, **CTAD**, S 22, 2015, s. 417-442.

Adıvar, Halide Edip, **Türkün Ateşle İmtihanı, İstiklal Savaşı Hatıraları**, 9. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2014.

Arıç, Ayten Sezer, **Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)**, TTK Yayınları, Ankara 2014.

Arık, Feda Şamil, “Prof. Dr. Faruk Sümer’in Hayatı ve Eserleri (Ölümünü 3. Yıldönümü Dolayısıyla)”, **Belleten**, C 62, S 235, 1998, s. 935-968.

Ata, Bahri, Amerikalı Hayırsever, İşadamı-Diplomat Charles R. Crane İle John Dewey’nin Türkiye Gezisinin Organizasyonu, **John Dewey, Demokrasi ve Eğitim Kitabının 100. Yılı**, Haz. Hasan Ünder, Cengiz Aslan, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 2020, s. 27- 41.

Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk-Söylev**, C I, 9. Baskı, TTK Basımevi, Ankara 2012.

Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk-Söylev**, C IV, 9. Baskı, TTK Basımevi, Ankara 2012.

Büyüktolu, Recep, Potukoğlu, Salih, “Osmanlı’da Yabancı Dil Öğretimi ve Robert Koleji Örneği”, **BELGİ**, S 19, 2020, s. 2004-2029.

Cebesoy, Ali Fuat, **Millî Mücadele Hatıraları**, Vatan Neşriyatı, İstanbul 1953.

Çalışlar, İpek, **Halide Edib**, 1. Baskı, Everest Yayınları, İstanbul 2010.

Çetin, Atilla, 1996, “Garp Ocakları”, **Türkiye İslam Ansiklopedisi**, C XIII, s. 382-386.

Çetin, Çiğdem, **Wilson Prensipleri Cemiyeti**, Master Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara 2006.

Davison, H. Roderic, Mondros’tan Lozan’a Kadar Türk Siyaseti, Çev. Mine Erol, **DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, C XIV, Ayrı Basım, DTCF Basımevi, Ankara 1983.

Erhan, Çağrı, “1830 Osmanlı-Amerikan Antlaşması’nın Gizli Maddesi ve Sonuçları”, **Belleten**, S 234, 1998, s. 457-466.

Erhan, Çağrı, **Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri**, İmge Kitabevi, Ankara 2015.

Erol, Mine, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Kâğıt Para (Kaime)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1970.

Erol, Mine, **Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi (1919-1920)**, İleri Basımevi, Giresun 1972.

Erol, Mine, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerika Büyükelçisi A. Rüstem Bey**, Bilgi Basımevi, Ankara 1973.

Erol, Mine, **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.

Erol, Mine, "Amerika'nın Cezayir İle Olan İlişkileri (1785-1816)", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S 32, 1979, s. 689-730.

Erol, Mine, "Amerika Trablusgarp İlişkileri", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S 24, 1980, s.129-155.

Erol, Mine, "Amerika'nın Tunus İle Olan İlişkileri 1796-1815", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi**, S 1-2, 1982, s.115-128.

Erol, Mine, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerika Birleşik Devletleri'yle Yaptığı Ticari Antlaşmaları**, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Konya 1988.

Erol, Mine, **Dünden Bugüne**, Eryılmaz Ofset Matbaacılık Gazetecilik Ltd. Şti., Ankara 2012.

Erol, Filiz - Erol, Mine, **Atatürk'ün Çocukluk ve Okul Yılları**, Özlem Yayınevi, Ankara 2018.

Erol, Mine, **Küçük Mustafa Atatürk'ün Çocukluk Yılları**, Özlem Yayınevi, Ankara 2019.

Erol, Mine, **Annemden Dinlediğim Masallar**, Özlem Yayınevi, Ankara 2019.

Gökbilgin, M. Tayyip, **Millî Mücadele Başlarken**, Kronik Kitap, İstanbul 2022.

Kansu, M. Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber II**, 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 1986.

Karacagil, Ö. Kürşad, **Ahmet Rüstem Bey, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sıradışı Bir Diplomat**, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2022.

Karal, E. Ziya, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C I, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK Yayınları, Ankara (y.y.).

Karabekir, Kâzım, **İstiklâl Harbimiz**, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1960.

Köstüklü, Nuri, “Balkan Savaşları Öncesinde İşkodra ve Kosova Vilayetlerinin Durumuna Dair Çetine Sefiri Alfred Rüstem Bey’in Raporu”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S 84, 2012, s. 41-56.

Kurat, A. Nimet, **Türk-Amerikan İlişkilerine Kısa Bir Bakış**, Doğu LTD Şirketi Matbaası, Ankara 1959.

Kurat, A. Nimet, “Sivas Kongresi ve Amerikalı Gazeteci Edgar Louis Browne”, **Son Çağ**, S 14, 1963, s. 8-11.

Kurat, A. Nimet, “Berberi Ocakları ve Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri (1774-1816)”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S 2, 1964, s.175-213.

Latimer, Friedrich, “Sivas Kongresi’nde Amerikalı Bir Gazeteci”, **Hayat Tarih Mecmuası**, S 9, 1965, s.83-87.

Özkan, S. Hilmi, “Osmanlı Devleti’nde Yabancı Dil Öğretimi”, **Turkish Studies**, S 3, 2010, s.1783-1800.

Sezer, Ayten, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Misyonerlerin Türkiye’deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Özel Sayı, 1999, s. 169-183.

Sümer, Mine, “Robert Kolej Müdürü Dr. Gates’in Paris Sulh Konferansı Dolayısıyla Gönderdiği Bir Mektup”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S 2-3, 1964, s. 233-236.

Sweraingen, M., “Amerikan İhtilaline Bir Bakış”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S 1, 1957, s. 69-72.

İnternet Kaynakları

<https://emedbeste.blogspot.com/>, (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2025).

“Başkente Her Yaştan Yazar Kitap Fuarında Buluştu”, (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2025).

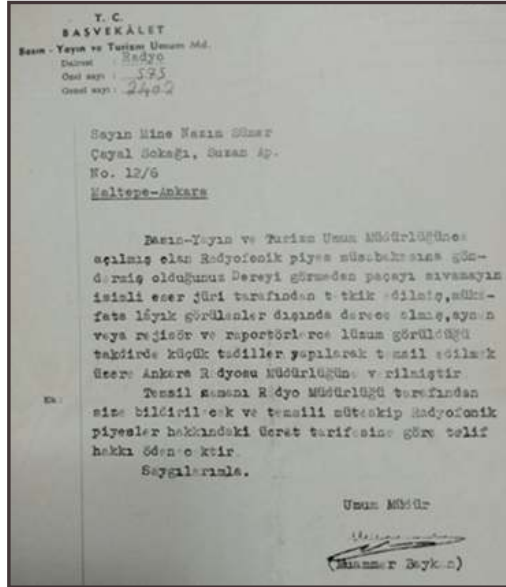
PROF. DR. MİNE EROL'UN OSMANLI VE CUMHURİYET TARİHÇİLİĞİNE
KATKILARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

EKLER

Ek 1. Prof. Dr. Mine Erol⁹³

Ek 2. Mine Erol'un radyoya yazdığı bir piyes hakkında jürinin incelemesi⁹⁴

93 Kaynak: Dünden Bugüne

94 Kaynak: Dünden Bugüne

Ek 3. Alfred Rüstem, altta soldan birinci⁹⁵

Ek 4. Mine Erol 90.yaşını kutluyor⁹⁶

95 Kaynak: A. Nimet Kurat, “Sivas Kongresi ve Amerikalı Gazeteci Edgar Louis Browne”.

96 Kaynak: 24 Saat gazetesi, (2019, 3 Nisan)

PROF. DR. MİNE EROL'UN OSMANLI VE CUMHURİYET TARİHÇİLİĞİNE
KATKILARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ek 5. Prof. Dr. Mine Erol ATO Congresium'da⁹⁷

⁹⁷ 21.02.2019'da düzenlenen 13. Ankara Kitap Fuarı'nda. "Başkente Her Yaştan Yazar Kitap Fuarında Buluştu", (6 Mayıs 2025).